

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

EKONOMİK VE SİYASİ YÖNLERİYLE TÜRKAKIM PROJESİ

NAZLI ÜSTÜN

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
Aralık 2017
www.kto.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. TÜRKAKIM PROJESİ NEDİR?	1
3. TÜRKAKIM PROJESİ'NİN TÜRKİYE VE RUSYA AÇISINDA ÖNEMİ	3
3.1. Türkiye Açısından Önemi	3
3.2. Rusya Açısından Önemi	4
4. TÜRKAKIM PROJESİ'NİN BÖLGESEL ENERJİ DENKLEMİNDEKİ YERİ	5
5. SONUÇ	7
6. KAYNAKÇA	7

1. GİRİŞ

Dünya'da enerji savaşları kızışırken, bu savaşta taraf olan ülkeler arasında da pazar payı kapma mücadelesi şiddetini artırmaktadır. TürkAkım Projesi, Rusya ile Türkiye arasında son dönemde masada yer alan en önemli doğalgaz projelerinin başında geliyor. Rus Doğalgazını TürkAkım Doğalgaz Boru Hattı, bölgesel enerji dengelerini değiştirme etkisine sahip bir proje olarak öne çıkmaya başladı.

Bu kapsamda bu çalışmada TürkAkım Projesi'nin ne olduğu, taraflara getireceği faydalar, bölgesel enerji denkleminde siyasi ve ekonomik etkilerinin neler olacağı üzerinde durulmuştur.

2. TÜRKAKIM PROJESİ NEDİR?

TürkAkım, Rusya'daki dev doğalgaz rezervlerini doğrudan Türkiye'nin doğalgaz dağıtım şebekesine bağlayarak Türkiye, Güney ve Güneydoğu Avrupa için güvenilir bir enerji kaynağı yaratacak projeye verilen isimdir.

Avrupa'ya doğalgazını Ukrayna üzerinden satan Rusya, bu ülke ile yaşadığı sorunların ardından doğalgazını alternatif bir yolla taşımak istiyordu. TürkAkım Projesi bu nedenle gündeme geldi. 1 Aralık 2014 tarihinde Türkiye'yi ziyaret eden Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, çok sürpriz bir açıklama yaparak Avrupa'ya gaz taşıyacak Güney Akım Projesi'nin iptal edildiğini ve bunun yerine Rusya'dan Türkiye'ye yeni bir hat yapılabileceğini duyurdu. Putin'in Güney Akımı Projesini iptal ederek rotayı Türkiye'ye çevirmesi, Avrupa'da şok etkisi yarattı. Artık Rusya doğalgazını, Karadeniz'in altından geçerek, Türkiye üzerinden Yunanistan'a götürecek Türk Akımı ile satmak istiyordu. Taraflar derhal çalışmalara başladı ve projenin ayrıntıları netleştirildi.

GÜNEY AKIM PROJESİ NEDİR?

Güney Akım Doğalgaz projesi Rusya'nın en büyük doğalgaz hattı projesi olan Nabucco'yu ve Ukrayna'yı devre dışı bırakmak için ortaya attığı bir projedir.

Güney Akım Projesi'ne göre Rus doğalgazı, Rusya'dan başlayıp Karadeniz'in ikibin metre altından Bulgaristan'a ulaşip buradan iki kola ayrılacaktır. Birinci kol Yunanistan üzerinden İtalya'ya, ikinci kol ise Sırbistan ve Macaristan üzerinden geçerek Avusturya'nın Baumgarten limanına ulaşacaktır.

TürkAkım Projesi'nde boru hattı sisteminin açık deniz kesimi Gazprom tarafından inşa edilecekti. Açık deniz boru hattı sistemi, Karadeniz'den ilerleyecek paralel iki hattan oluşacaktı. Boru hatları Rusya kıyısındaki Anapa kenti yakınlarında denizaltına inip, İstanbul'a 100 kilometre mesafedeki Kıyıköy'de Türkiye kıyısına çıkacaktı. TürkAkım'ı Kıyıköy'den Lüleburgaz'daki mevcut doğalgaz ağına bağlayacak bir yeraltı boru hattı kurulacaktı. Güzergâh buradan Avrupa sınırına devam edecekti.

Ancak değişen sadece hattın güzergahı değildi. Güney Akım yıllık 63 milyar metreküplük doğalgaz taşıyacak şekilde projelendirilmişti. Bu hat TürkAkım'a dönüştürülürken kapasitesi de yarı yarıya, yani yıllık 31.5 milyar metreküp seviyesine düşmüştü.

Fakat hem iki ülke arasında doğalgazda fiyat indiriminin karara bağlanamaması, hem de yaşanan uçak krizi sonrası projede ilerleme kaydedilemedi. Putin'in Türk Akımı projesini açıkladığı 1 Aralık 2014'ten bu yana geçen sürede, Türkiye-Rusya ilişkileri ciddi bir sınavdan geçti. Ve bugün geldiğimiz noktada Türk Akımı yeniden gündemimize girdi.

Ekim 2016 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Dünya Enerji Kongresi, TürkAkım açısından da bir dönüm noktası oldu. Kongre kapsamında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak ile Rus mevkidaşı Aleksander Novak arasında TürkAkım projesi için uluslararası bir anlaşmaya imza atıldı. Bunun ardından projenin inşaat hazırlıkları, özellikle Rusya tarafından başlamak üzere hızlandı.

TürkAkım Boru Hattının açık deniz kesimi, merkezi Hollanda'da bulunan ve %100 Gazprom iştiraki olan South Stream Transport B.V. şirketi tarafından tasarlanıp inşa edilmektedir. Boru hattının deniz kesimi, Karadeniz altından ilerleyecek ve her biri yılda 15,75 milyar metreküp doğalgaz taşıma kapasitesine sahip olan iki paralel boru hattından oluşmaktadır. Açıkdeniz boru hatları Rusya kıyısındaki Anapa kenti civarından başlayıp, Türkiye kıyısına Kiyiköy'de çıkacaktır.

Karada inşa edilecek boru hatlarından Lüleburgaz'da Türkiye dağıtım ağına bağlanacak olan birinci hat BOTAŞ tarafından geliştirilecektir. Yine karadan Türkiye-Avrupa sınırına doğru ilerleyecek ikinci hat, Gazprom ve BOTAŞ ortaklığında gerçekleştirilecektir.

Projede Hattın, Trakya'dan Yunanistan'a ve Avrupa'ya uzanması öngörülüyordu. Fakat güzergâh konusunda son dönemde önemli bir makas değişikliği gündeme gelmiştir. Buna göre hat, Türkiye'den çıktıktan sonra Yunanistan yerine Bulgaristan'a giriş yapacaktır. Bu kararın alınmasında Bulgaristan'da Rusya'ya yakın politika izleyen Rumen Radev'in Cumhurbaşkanı olmasının da etkisi vardır.

Türkiye, Rusya'dan halen Batı Hattı olarak adlandırılan Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan güzergâhından gaz almaktadır. Türk Akımı ile Ukrayna bypass edilecektir. TürkAkım'da Bulgaristan hattının tercih edilmesiyle mevcut boru hattı tersine işleyecektir. Mevcut Bulgaristan, Romanya hattına Macaristan ve sonra Avusturya eklenecektir. Bu güzergâh değişikliği ile, karaya yapılacak boru hattının milyonlarca dolarlık yatırım maliyeti de ortadan kalkmış olacaktır.

South Stream Transport şirketinden 29 Kasım'da yapılan açıklamaya göre TürkAkım'ın 941 kilometrelik deniz kısmı inşaatında toplamda 555 kilometre ilerleme sağlanmıştır. Bu da deniz bölümü inşaatının yüzde 30'unun yedi ay gibi bir sürede tamamlandığı anlamına gelmektedir. Boru döşeme işlemleri için yer yer denizin 2200 metre derinine kadar inilmesi ihtiyacı, projedeki ilerleme hızının ne anlama geldiğini daha net ortaya koymaya yetmektedir. TürkAkım projesindeki ilerleme, Kasım 2017 itibariyle boru döşeme işlemlerinin Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge sınırına kadar ulaşmasını sağlamıştır.

TürkAkım Doğalgaz Boru Hattının birinci hattının Mart 2018'de, ikinci hattının ise 2019 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

3. TÜRKAKIM PROJESİ'NİN TÜRKİYE VE RUSYA AÇISINDA ÖNEMİ

TürkAkım doğalgaz boru hattı gerek Rusya gerek Türkiye ve gerekse iki ülke enerji ilişkilerinin geleceği açısından kritik bir öneme sahiptir.

3.1. Türkiye Açısından Önemi

TürkAkım Projesi Avrupa'nın ve ülkemizin enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesinin yanı sıra arz güvenliğinin sağlanmasında önemli bir kaynak olarak görülmektedir. Toplam 31.5 milyar metreküplük projenin bir hattı direkt olarak Türkiye'nin ihtiyacını karşılayacaktır. Diğer hattan ise yine kendi enerji arz güvenliğini sağlama almak isteyen Güneydoğu Avrupa ülkelerinin ihtiyacı karşılanacaktır. Proje tamamlandığında Türkiye için yıllık 15.75 milyar metreküplük bir kapasite sağlanmış olacaktır.

İlerleyen yıllarda Türkiye'nin artan talebini karşılamak için bir anahtar olarak görülen bu proje, coğrafyamızda yer alan gaz arzı denkleminde bir çözüm üretecektir. Türkiye'nin doğalgaz talebi her yıl artmaktadır. Doğalgaz kullanımı yaygınlaşmaktadır. Dağıtım şirketlerinin yeni yatırımlarıyla sektör yıllık yaklaşık yüzde 8 büyümektedir. Elektrik üretiminde ve sanayide doğalgazın ağırlığı hızla artmaktadır.

Türkiye'nin 2017 yılı itibarıyla 50.7 milyar metreküp seviyesinde seyreden doğalgaz talebinin 2020'de 55.6 milyar metreküp, 2025'te 62,2 milyar metreküp, 2030'da 67.5 metreküp, 2035'te 71,8 milyar metreküpe yükseleceği öngörülmektedir. Büyüyen bu talebin karşılanması yeni arz kaynaklarının ülkemize girişiyle mümkündür. TürkAkım projesi hayata geçtiğinde yıllık ortalama 15 milyon hanenin ilave doğal gaz ihtiyacını karşılayabilecek bir kapasite oluşacaktır.

Bu bakımdan TürkAkım'dan sağlanacak doğalgazın Türkiye'nin enerji arz güvenliğinde kritik rol oynayacağı hatta, Türkiye'nin 2020 yılından sonra TürkAkım'dan sağlanan miktarın da üzerinde doğalgaza ihtiyaç duyacağı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin batısı doğalgaz konusunda halen Ukrayna üzerinden gelen görece eski bir sisteme bağlı durumdadır. 20 yılı aşkın süredir yeterli yatırım ve yenileme gerçekleştirilmediğinden, bu sistem güvenilirliğini yitirmiş, enerji için bu sisteme bağımlı olan ülkeler açısından riskli hale gelmiştir. TürkAkım Hattı ile Ukrayna'nın yanı sıra Moldova, Romanya ve Bulgaristan devreden çıkacaktır. Böylece TürkAkım transit risklerden tamamen muaf olacaktır. Ayrıca iletim maliyetleri düşeceği için gazın maliyeti düşebilir.

Diğer yandan TürkAkım, inşaat sürecinde ekonomik ve toplumsal alanda yerel halka yönelik doğrudan ya da dolaylı yatırımları beraberinde getirecektir. Yapılan hesaplamalara göre, 1 milyar dolar yatırımla gerçekleştirilecek olan kara kesiminin inşaatı doğrudan, dolaylı ve zincirleme etki olarak toplamda 13.500 ek istihdam, 100 milyon dolarlık ek hane halkı geliri ve 546 milyon dolarlık ek ulusal gelir yaratılmasını sağlayacaktır. Ayrıca TürkAkım projesi kapsamında Türkiye'de ve diğer bölge ülkelerinde gerekli altyapının geliştirilmesi, sektörün modernizasyonunu destekleyecektir.

Son olarak, Türkiye orta ve uzun vadede bir doğalgaz ticaret merkezi (hub) konumuna gelmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda TürkAkım uzmanlar tarafından enerji merkezi olma açısından Türkiye'nin elini güçlendirecek bir proje olarak yorumlanmaktadır.

3.2. Rusya Açısından Önemi

Rusya cephesinden bakıldığında ise, Rusya'nın Ukrayna ile transit anlaşması 2019 yılında sona erecektir ve büyük bir ihtimalle de yenilenmeyecektir. Bu nedenle 2019'dan itibaren Avrupa ülkelerine gaz satışında Ukrayna'yı by-pass etme kararı alan Rusya bir yandan alternatif rota arayışı içindedir, diğer yandan Avrupa'ya gaz satışındaki hâkimiyetini kaybetmek istememektedir. Avrupa'ya diğer yolları şu an tıkalı gözükürken Rusya için TürkAkım'ın hayata geçirilmesi bu nedenle büyük önem taşımaktadır.

Avrupa'da Gazprom'un satışlarını son 10 yılda düzenli olarak arttırdığı sadece iki ülke var: Almanya ve Türkiye. Dolayısıyla Gazprom'un iki ana hedefi var: Enerji dönüşümü (Energiewende) projesi ile kömür ve nükleerden çıkmaya çalışan ve yenilenebilir enerji kaynakları toplam arz içinde çoğunluk olana kadar gereken sürede aradaki boşluğu Rus gazı ile doldurmasını ümit ettiği Almanya ve zaten büyüyen bir pazar olan Türkiye. Dolayısıyla bu iki pazara kapasite artırımı ve doğrudan erişimi sağlayacak projeler, Gazprom'un

önümüzdeki 10 yılları güvence altına almak için gerekli gördüğü projeler. Yani Almanya'ya doğrudan erişim sağlayacak Kuzey Akım 2 ve Türkiye'ye doğrudan erişim sağlayacak TürkAkım.

TürkAkım projesi, ABD-Rusya rekabeti açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü Rusya ile ABD arasındaki doğalgaz savaşının ana merkezi TürkAkım Projesi'dir.

Son yıllarda kaya gazı üretiminde dünya doğalgaz piyasasında ciddi bir hamle gerçekleştiren ABD, artık enerjide ihracatçı ülke konumundadır. Dolayısıyla ABD, enerji alanındaki güç mücadelesinde "ben de varım" demeye başlamıştır. ABD'nin enerjide üretici ülke olmasında bazı dezavantajları var. Bunların başında coğrafi olarak uzak olması gelmektedir. Yeni keşfettiği doğalgazı ihraç etmek için boru hattı inşa etmesi mümkün olmayan ABD, doğalgazı sıvılaştırarak (LNG) ihraç etmek zorundadır. LNG ihracatındaki hedef pazarı ise AB ülkeleridir. Bu noktada Avrupa ülkelerinin doğalgazda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak için alternatif kaynak ve yeni pazarlar için ülke arayışlarına girmesi ABD adına önemli bir fırsat teşkil etmektedir.

Ama, ABD'nin enerji ihraç etmek istediği ülkelerin alternatifleri arasında bir taraftan dünyanın en büyük LNG ihracatçısı Katar, diğer tarafta da boru hatlarıyla doğalgaz taşıyan Rusya var. ABD'nin Katar krizindeki tavrının da ve Rusya'nın etkisini azaltmak için aldığı yaptırım kararlarının da asıl gerekçesi, bu piyasalarda olma hatta çoğunu ele geçirme isteğidir.

ABD Senatosu tarafından Ağustos 2017'de onaylanan ve Trump'ın imzasına kalan yasa paketine göre, ABD vatandaşlarının Rusya'ya derin sularda ve Arktik deniz kayasında jeolojik araştırmalarda ve petrol ile doğalgaz üretimine ilişkin enerji projelerinde destek vermelerinin yasaklanması öngörülmektedir. Söz konusu yasak 29 Ocak 2018 tarihinden itibaren gerçekleştirilecek projeler için geçerli olacaktır. Ayrıca gerçek ve tüzel kişilerin finans servisleri haricinde ABD yaptırım listesinde bulunan şirketlerle ilgili projeler için direk veya dolaylı bir şekilde ürünlerin veya servislerin sağlanması ve ihraç etmesi yasaklanmıştır.

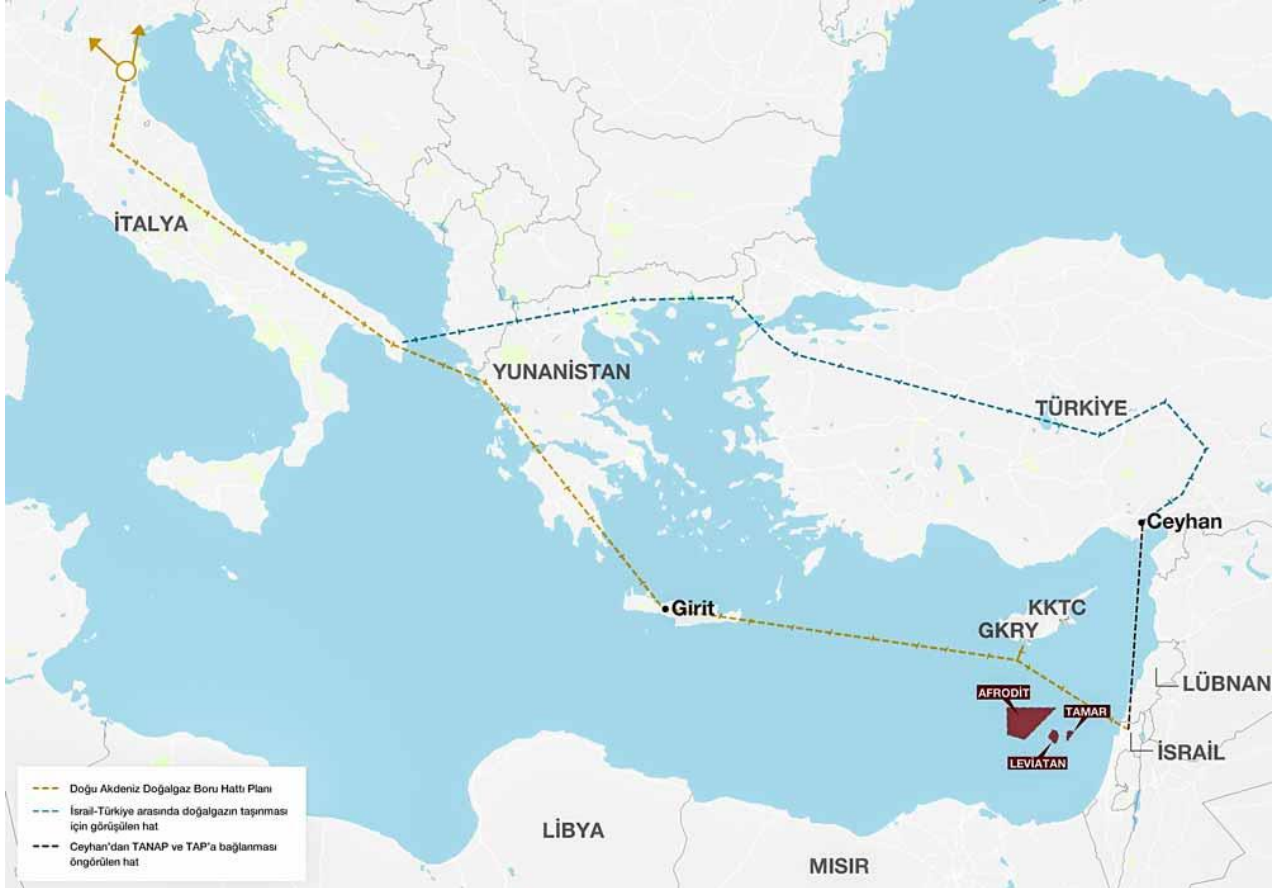
ABD yaptırımları her ne kadar Rusya'yı ve Rusya'yla iş yapan Avrupalı şirketleri hedef almış görünse de mercek biraz yakına tutulduğunda Rusya ile Almanya arasında yaşanan yakınlaşma ve işbirliğinin hedef alındığı da görülmektedir. ABD, bu yaptırımlarla enerjide ihracatçı ülke konumunu pekiştirecek manevra alanını genişletme fırsatı bulacaktır. Tabii bu yalnızca bir enerji savaşı değildir. AB pazarında enerjide güç elde etmek isteyen ABD, bu şekilde hem AB ülkelerinin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını düşürerek Rusya'nın elinden enerji kartını alacak hem de AB ülkelerinin enerji bağımlılığını kendi lehine kullanacaktır.

ABD'nin yaptırımları, hem Kuzey Akım 2 hem de TürkAkım projelerinin finansman maliyetlerini arttırabilir. Ancak projenin maliyeti artsa bile Rusya'nın ekonomisinin bel kemiği olan doğalgaz ihracatı için bu maliyete katlanacaktır. Çünkü ancak bu şekilde, enerjide özellikle ABD'den gelen meydan okumalara karşı koyabilir.

4. TÜRKAKIM PROJESİ'NİN BÖLGESEL ENERJİ DENKLEMİNDEKİ YERİ

Bölgemizde enerji denkleminde sürekli yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Uzun süredir diplomasi koridorlarında ve uluslararası enerji devlerinin yönetim katlarında konuşulan Doğu Akdeniz doğalgazıyla ilgili bir projede kritik adım atılmıştır. İsrail, Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan ve İtalya arasında varılan anlaşmaya göre Doğu Akdeniz'den çıkarılacak doğalgaz Kıbrıs ve Yunanistan üzerinden, İtalya'ya ve oradan da Avrupa pazarına aktarılacaktır.

Hem İsrail hem de Kıbrıs açıklarında çıkarılacak gazı taşınması planlanan bu hat, Doğu Akdeniz gazının uluslararası pazarlara nasıl taşınacağına dair pazarlıkların yapıldığı masalarda görüşülen projelerden sadece birisiydi.

Türkiye, bu deniz sahalarından çıkarılacak gazın Avrupa'ya ulaştırılması için en yakın ana kara seçeneği olarak gösteriliyordu. Ancak burada enerjinin politika/diplomasi üzerinde değil, diplomasi ve politikanın enerji üzerinde daha baskın çıkması ile böyle bir anlaşma ortaya çıkmıştır. Yani ekonomik olanın değil, politik açıdan kolay, uzun vadeli ve genel kazanımları yüksek kabul edilen seçeneğin tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte bu projenin birçok tarafının olması (İsrail, Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya) projenin hayata geçirilmesini zorlaştırabilir.

TürkAkım projesi, Doğu Akdeniz'de İsrail açıklarındaki sahalarla, Kıbrıs çevresindeki sahalarından çıkarılacak gazın Avrupa'ya taşınmasına ilişkin alternatif projeleri de etkileyecek öneme sahiptir. Çünkü Avrupa Birliği'nin, Türkiye üzerinden gelen ve Yunanistan ya da Bulgaristan sınırında, yani hemen kapısında bulunduğu Rus doğalgazına hayır demesi çok kolay olmayacaktır. Tüm bunlar da gösteriyor ki, TürkAkım doğalgaz boru hattı projesi, sadece Türkiye ve Rusya açısından değil, Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki enerji oyununda yeni bir denge unsuru olarak yerini almış durumdadır.

5. SONUÇ

Son dönemlerde Türkiye-Rusya yakınlaşması söz konusu. Buna Türkiye'nin milli güvenliğini kapsayan S-400 süreci, Astana'yla ele alınan bölgesel güvenlik ve domates mevzuuyla gündeme gelen ticaret konusu var. Bu gündem maddeleri bu yakınlaşmayla ilintili. Fakat iki ülkenin enerji projeleri, yakınlaşmanın da ötesinde uzun vadeli politikaların sonucu. Bu enerji projelerinin en önemlisi de Türk Akımı projesi. Bu anlamda böyle bir boru hattı siyasi ilişkilerde kalıcı bir istikrar ve tarafların ilişkiyi bozmamak adına çaba sarf etmesine sebep olacaktır. Ayrıca, Türkiye'yi kendisine alternatif sunabileceği bir ortam yaratması açısından da böyle bir projenin önemi büyük. Proje Türkiye'nin enerji güvenliği anlamında da elini rahatlatacaktır

Daha önce birbirine alternatif olan Nabucco ve Güney Akım projeleri vardı. İkisinden de sonuç alınmadı. Şimdiyse, TANAP ve Türk Akımı projeleri var. Tam da bu noktada Türkiye'nin rolü son derece önemli. Çünkü daha önce sonuçlanmayan projelerin aksine, şimdi Türkiye, sonuç alınması yolunda ilerlenen iki projenin birleşme noktasında. Dolayısıyla bu Türkiye'nin elini güçlendirebilir.

Diğer yandan TürkAkım, Güneydoğu Avrupa, Kafkasya, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki bölgesel enerji denkleminde yeni bir dengeyi beraberinde getirecektir.

6. KAYNAKÇA

- Mehmet KARA, **“Türk Akımı Neden Önemli?”** Dünya Gazetesi, 7 Aralık 2017
- Mehmet KARA, **“TürkAkım Bölgesel Dengeleri Değiştirdi”**, Dünya Gazetesi, 08 Aralık 2017
- Mühdan Sağlam, **“Rusya yaptırımları: ABD için Trump'a rağmen”**, Gazete Duvar, 28 Temmuz 2017
- Sinan Ülgen, Mithat Çelikipala, **“TürkAkım: Türkiye Ekonomisine ve Enerji Güvenliğine Etkileri”**, EDAM, 21.11.2017
- **“ABD: Türk Akımı projesine karşıyız”**, Dünya Bülteni, 30 Kasım 2017
- **“TürkAkım Projesi Nedir?”**, NTV, 11 Ekim 2016
- **“Türk Akımı'nın Hayata Geçmesi Kime Ne Sağlayacak?”**, Hürriyet, 12 Ağustos 2016
- **“Türkakım İçin 340 Milyon Avroluk Anlaşma”**, Anadolu Ajansı, 05 Eylül 2017
- **“Türk Akımı Projesi, Rusya'ya Alternatif Hat Sunacak”**, Deniz Haber Ajansı, 15 Aralık 2017